

Når en tillitsperson blir anklaget for seksuelle krenkelser – Hva skjer i det kristne fellesskapet?

Ved Tormod Kleiven

Hva er bakgrunnen min for å si noe om dette her? Det er knyttet til et område som jeg har drøftet i mitt doktorgradsarbeid; nemlig hvorvidt den lokale menigheten er aktør eller utenforstående i møte med en krenkelsessak. Drøftingen er gjort på bakgrunn av at spørsmålet om lokalmenighetens rolle i de sakene jeg har undersøkt er fraværende eller minimalisert når anklager om seksuelle krenkelser skjer. Dette er den ene kilden jeg har for å si noe om temaet. Men jeg tror nok at jeg i enda større grad har jeg hentet tankegods ut ifra at jeg selv har stått nær kristne fellesskap som har erfart at overgrep skjer og at de har kommet i en posisjon hvor de har måttet ta stilling til hvordan det skal forholde seg. Jeg har vært en del av en slik forsamling også i en lederrolle. Jeg har vært rådgiver for menighet og lederskap som har måttet forholde seg til den frustrasjon, smerte, aggresjon, splittelse og fortvilelse som nettopp bobler opp i fellesskapet når sånt skjer. Utgangspunktet er at den anklagede er en sentral leder eller tillitsperson i menigheten. Anklagen om seksuelle krenkelser knyttes til tillitsposisjonen vedkommende har i dette fellesskapet, og som dermed har gitt grunnlag for å utøve krenkelsene. Den krenkede har ofte en tilknytning til det fellesskapet det her dreier seg om. I avhandlingen så har jeg anvendt tre kategoriseringer av menigheten for å synliggjøre tre posisjoner som den har inntatt og kan innta i møte med anklager om seksuelle krenkelser. Min påstand er at fellesskapet vil innta en eller flere av disse posisjonene som jeg nå skal presentere for dere. Samtidig kan de tre posisjonene også sees på som en forenkla beskrivelse av stadier i en prosess. Og det betyr at den enkelte menigheten kan gå fra den ene posisjonen til den neste. Samtidig er det slik at dersom fellesskapet ikke får nødvendig støtte og bistand, så vil faren for å forbli i den første posisjonen (som jeg skal beskrive) være ganske stor, og i hvert fall over veldig lang tid.

Som grunnlag for presentasjonen har jeg laget en historie. Den er ikke hentet fra ett sted, men blandet godt med mange historier. Historien følger oss i alle tre posisjonene. Første historien er som følger: *«Leder i menighetens eldsteråd hadde fått melding om at pastoren var blitt sykemeldt. Han visste ikke hvorfor. Så fikk han en telefon fra den sentrale ledelsen i kirkesamfunnet. De ville informere ham om at det var satt fram anklager mot pastoren om noe de kalte upassende atferd i sammenheng med sjelesorg og kvinner. De ville at han skulle vite om det. De skulle ordne opp i dette og komme tilbake til ham som leder av eldsterådet når de hadde funnet en måte å håndtere det på. Inntil videre ville de gjerne at han skulle ta ansvaret for at forsamlingen fikk vite at pastoren var sykemeldt «av personlige grunner», og for øvrig arbeide for at dette ikke ble kommentert eller fikk prege menighetens arbeid. Det var viktig at det åndelige liv gikk sin gang og at denne saken ikke fikk skade det viktige og flotte arbeidet som menigheten drev. Lederen formidlet til menigheten det han hadde fått beskjed om. Han fikk i etterkant to telefonsamtaler. En kom fra pastorens ektefelle som gjerne ville orientere ham om at hennes mann var blitt offer for noen anklager om seksuell trakassering. Det var noen kvinner i forsamlingen som mente at han på et eller annet vis hadde opptrådt uanstendig, men sannheten var at kvinnene mer eller mindre hadde forført ham. Den andre*

telefonen var fra en kvinne som fortalte at pastoren hadde seksuelt krenket henne i sammenheng med en sjelesorgsamtale. Hun ville bare at han skulle vite om det, og at hun hadde meldt fra om dette til ledelsen i kirkesamfunnet etter å ha fått hjelp utenifra.»

I den situasjonen som jeg nå beskriver har jeg betegnet som FELLESSKAPET SOM «UTENFORSTÅENDE». Kjennetegn er en inntar en tilskuerposisjon eller «bystander» som det heter på engelsk. Posisjonen innebærer at en kan være med å heie og hevde sine meninger, men hele tiden fra et utenfra-perspektiv. En plasserer seg ikke som delaktig i saken. En gjør som når Norge spiller fotball: Da sier vi at «vi» vant når Norge vinner og at «de» tapte når Norge taper. Tilskuerstatus i denne sammenheng er en utmeldingsmanøver som forsøker å fastholde at menigheten skal fungere normalt og uanfektet av det som har skjedd. Denne tilskuerforståelsen kan illustreres med følgende setning fra Den norske kirke sine retningslinjer fra 1996 der det står følgende: «De fleste i menigheten vil ha et visst behov for informasjon i den aktuelle situasjon.» I en forstand kan det være som å si til en familie som har mistet en av sine nærmeste at de har et visst behov for informasjon i den aktuelle situasjonen. Situasjonen preges av taushet og at det legges lokk på det som har skjedd. Vedkommende som er anklaget for krenkelser blir i stillhet geleidet ut av rollen. Saken kan gjerne politianmeldes, men da er jobben også gjort. Slik tenker en del av kirkeledelsen og også i utgangspunktet menighetens lederskap. Det omtales innad i menigheten med runde formuleringer som at vedkommende er sluttet på grunn av personlige forhold eller på grunn av en atferd som ikke anses som forenlig med den stilling og posisjon som han innehadde. Formuleringene sier egentlig ikke noe annet enn at her har det skjedd et eller annet. Derfor er fantasiens verden ganske sterk i sånne sammenhenger. Tausheten er i den sammenheng svært relativ. Det snakkes mye, men ikke i sammenhenger som er en del av fellesskapets offisielle agenda. Tilbaketrekning skjer ved at normaliteten dyrkes. En arbeider videre som før med de samme tiltak og ordninger. I den grad noe må sies er det at dette må vi legge bak oss slik at vi kan gjøre det vi egentlig skal gjøre. Dermed blir det formidlet at krenkelsene ikke er et menighetsanliggende. En sier videre at en må tilgi for å komme videre, og mener med det at vi må tilgi slik at det kan bli som før. Tilbaketrekning innebærer også at de som protesterer mot tausheten som ofte er de som står nær den som er krenket, eller kjenner seg igjen ved selv å ha opplevd krenkelser. De trekker seg etter hvert ut av fellesskapet. Dette har vært kirkens tradisjonelle måte å forholde seg til seksuelle krenkelser på. Beth Ann Gaede beskriver følgende kjennetegn ved håndteringen ut fra en amerikansk virkelighet - og vel og merke ikke spesielt knyttet til Den katolske kirke. Hun sier følgende: Krenkeren ble sendt på behandling, gitt en finansiell støtte og ofte gitt en type «geografisk kur». Jeg ser for meg at han blir sendt «ut i ørkenen» på et eller annet vis for at han skal finne seg sjøl eller fatte sitt eget beste, noe som i praksis antagelig betydde å bli plassert med ansvarsposisjon i en avsidesliggende menighet. Den krenkede ble gitt en liten finansiell oppreisning ofte for å opprettholde taushet om saken. Ingen hadde noen tanke for hva som skjedde i den menigheten som anklagen var knyttet til. Resultatet er et fellesskap som etablerer et innelukket traume, og som vil hemme og i verste fall ødelegge grunnleggende forhold i fellesskapet knyttet til tillit, åpenhet og vekst. Det er også et fellesskap som står i fare for å utvikle en krenkende kultur fordi den har lagt til rette for en mistillitskultur ved å avvise smerten ved det å være deltaker i den andres liv og ved å usynliggjøre den som krenkes. Muligheten for å endre denne posisjonen er

handlingsstrategier som bidrar til at fellesskapet får aktørstatus i møte med seksuelle krenkelser og generelt krenkende adferd som rammer enkeltpersoner i fellesskapet.

Neste posisjon: FELLESSKAPET SOM «DEN KRENKEDE». Historien fortsetter: «*Lederen i elderrådet skjønnte at det ble snakket ganske mye i menigheten om hva som egentlig var bakgrunnen for pastorens sykemelding. Han så blant annet at pastorens ektefelle hadde mange rundt seg som tydelig støttet henne. Han kjente samtidig at tausheten om saken i forsamlingen var i ferd med å ta kvelertak både på ham og det åndelige livet. Han hadde tidligere fått lov til å snakke med elderrådet om hva som var den faktiske grunnen for pastorens sykemelding. Nå hadde ledelsen i kirkesamfunnet gitt klarsignal på at de kunne fortelle menigheten om anklagene mot pastoren. De fortalte også at pastoren hadde erkjent de faktiske forholdene, men mente at kvinnene var medansvarlig i det som hadde skjedd. Det var avklart at kvinnene som hadde formidlet anklagene, ikke ønsket å anmelde saken til politiet. Anklagen om seksuelle krenkelser og pastorens erkjennelse av de faktiske forhold ble fortalt i et menighetsmøte. Ledelsen i kirkesamfunnet var til stede. Det var som å stikke hull på en ballong. Noen visste, men mange hadde bare hørt rykter. Noen sa umiddelbart at dette må vi tilgi og glemme, slik at vi kan komme oss videre. Andre ble sinte fordi de ikke var blitt fortalt dette før. Andre igjen virket bare forvirra, og visste ikke hva de skulle gjøre. I måneden som fulgte var menigheten preget av at den ble splittet i grupper. Noen støttet kvinnene, noen støttet pastoren, andre ville ha slutt på denne saken og bad ledelsen og menigheten og kirkesamfunnet om å ta ansvar for det. Noen sluttet også å gå i forsamlingen. Menighetens ledelse fikk aktiv støtte utenfra i denne perioden. Ledelsen opplevde likevel dette som så smertefullt at de ikke visste om de orket stort mer. Det var ikke dette de hadde sagt ja til da de ble menighetens elderråd.*» Menigheten har fått aktørstatus ved at en har innsett at en må ta stilling i saken. Det betyr at det gis rom og aksept for å formidle det som er fakta i saken og at det kan snakkes om. En felles opplevelse av å ha bli krenket, sveket og sviktet som fellesskap er nå etablert, men adressaten på hva og på hvem som har sviktet de går i helt ulike retninger. Polarisering og splittelse oppstår. Undergrupper blir etablert i form av noen som aktivt støtter den krenkede eller den anklagede. Noen uttrykker sinne over den som har påført fellesskapet dette vonde. Aggresjon kan rettes både mot den krenkede, den anklagede, fellesskapets ledelse i kirkesamfunnet og gjerne også Gud som tillot at dette kunne skje. Så er det noen som ikke vil eller kan ta stilling, og leter fortvilet etter hvordan en kan komme tilbake til det trygge og kjente. Smerten innad overskygger de som krenkelsen primært har rammet; nemlig den krenkede og de nærstående til denne. Den krenkede er fortsatt usynlig og usynliggjort. Resultatet er sterke spenninger som tydeliggjør muligheten for splittelse, kaosopplevelse og redsel for å gå i stykker som fellesskap. Ordbruk og atferd er preget av smerte og fortvilelse som sårer, men også kan ha en rensende effekt. Dette er stedet for vekstmulighet. Dette er stedet for menighetsutvikling, er min påstand. For at det skal kunne skje, så er det ulike behov som må møtes. Det er først og fremst behov for bistand utenfra til bearbeiding og strategisk tenkning basert på åpenhet og respekt. Et slikt arbeid krever både ressurser og tid. Derfor er det viktig at dette defineres som menighetsarbeid, og ikke som skal gjøres i tillegg til å drive menighetsarbeid. Det krever et åndelig lederskap som står støtt. Dette betyr både å stå fast i en valgt forståelse om hva saken handler om, og samtidig å formidle til den enkelte i menigheten retten til å eie sin egen opplevelse innenfor fellesskapets rammer, og gi rom for det.

Historien fortsetter til tredje posisjon: FORSAMLINGEN SOM «FRIGJØRENDE»: «*Det har gått et halvt år. Kirkesamfunnets ledelse har sørget for at menighetens eldsteråd hele denne tiden har hatt rådgivere som også har vært tilgjengelige i menighetens fellesskap i ulike sammenhenger. Pastorens ektefelle har sluttet å gå på møtene. Også noen av de som aktivt støttet pastoren, har meldt seg ut etter at de skjønnte at menighetens ledelse holdt fast på at det han hadde gjort var seksuelle krenkelser som var uforenlig med å være pastor i menigheten. Det var fortsatt grupperinger og motsetninger i menigheten. Det var samtidig gitt rom for at alle hadde snakket om hvordan de opplevde saken, og de visste om hverandres opplevelser og forståelse. En av kvinnene som var blitt utsatt for krenkelser hadde våget å fortelle sin historie. Dette hadde gjort noe med forsamlingen, også de som støttet pastoren. Menigheten opplevde i større grad at de delte en sorg og fortvilelse, og at de kunne samtidig uttrykke støtte til de som de skjønnte bar på en dyp smerte fordi de var blitt krenket. Det var ikke slik at de hadde fått tilbake det gode fellesskapet som var blitt borte da saken kom opp, men menighetens eldsteråd opplevde at de som gikk i menigheten var i ferd med å finne fram til hverandre på en annen måte enn tidligere. Det gav håp.*» Jeg har kalt dette fellesskapet som frigjørende. Et inkluderende fellesskap er et fellesskap som er i stand til å erkjenne sine egne ekskluderingsmekanismer. Det er et paradoks. Men jeg tror det motsetningsfulle henger nøye sammen fordi det gir muligheten til å ta et vedvarende oppgjør med det som er ekskluderende. Det betyr å gi plass til den krenkede ved å gi aksept for at vedkommende er blitt krenket. Plassen til den som har krenket er ikke fjernet fra fellesskapet. Men hvorvidt plassen kan benyttes er avhengig av hva som er nødvendig for å sørge for at den og de som er blitt krenket gis rom og plass til å være i fellesskapet. Et rettferdig fellesskap innebærer, i teologisk forstand, å ha en rett ferd i relasjonell forstand. Det betyr blant annet å ta hensyn til at den som er den svake part, gis mulighet og rom til å være seg sjøl. Dette er samtidig veien til en oppreisning og forsoning også for den som har krenket et annet menneske. Det kan faktisk gjøre at den krenkede og krenkeren kan være i stand til å knele ved siden av hverandre ved samme nattverdbord - selv om veien dit kan være svært lang. Det er rom for mangfold og enhet. Det betyr i denne sammenheng blant annet at det er rom for et mangfold i meninger, følelser og opplevelser knytta til sakens innhold uten at det truer fellesskapet og i den forstand enheten mellom de samme menneskene. Ola Tjørhom sier at «mangfold uten enhet fører til forvirring, og enhet uten mangfold ender med undertrykking.» Derfor er det viktig at det gis rom for meningsmangfoldet også om det kan bryte med det ledelsen tenker er en rett forståelse. Resultatet er et fellesskap som rommer smerten og som samtidig bruker denne som basis for å inkludere den som er krenket og de som har behov for et fellesskap. Dette er et fellesskap som tar oppgjør med både egne og andres krenkende atferd. Et inkluderende fellesskap er samtidig i stand til å være ekskluderende i forhold til atferdsmessige, kulturelle og strukturelle forhold og trekk som bærer i seg en krenkende og undertrykkende dimensjon.